

РОЗДІЛ 9. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ЧЕТВЕРТОГО ПОКОЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

9.1. Міжнародно-правові інструменти захисту прав людини четвертого покоління у сфері охорони здоров'я¹

Права людини, як відзначає Ю. Шемшученко, є історично мінливою категорією, яка еволюціонує разом із суспільством та державою. З розвитком людини та значенням її у соціумі, як правило, змінюються її права та їх пріоритети. Традиційно при класифікації прав людини користуються теорією поділу прав людини, яка розроблена Карелом Васаком. Основа цієї концепції має генераційний підхід, тобто поділ прав людини на три покоління².

У відповідності із теорією походження прав людини, права людини, як вже відзначалось, поділяють на три покоління. Першим поколінням прав людини є громадянські та політичні права, другим поколінням прав людини є соціально-економічні та культурні права, до третього покоління прав людини відносять колективні права, або права «солідарності»³. Останнім часом все частіше права людини четвертого покоління стають предметом дослідження у науковому колі. Такі права є закономірним явищем, і виникають вони у силу розвитку науки, генної інженерії, новітніх технологій та медицини. У науці вважається, що серед прав четвертого покоління людини досить суперечливими є саме права, які стосуються сфери охорони здоров'я. Адже з одного боку вони дають можливість вирішити такі проблеми, до прикладу, як необхідність в органах для трансплантації, безпліддя тощо. А з іншого

¹ Фетько Ю.І., к.ю.н., асистент кафедри міжнародного права юридичного факультету ДВНЗ «УжНУ»

² Барабаш О.О. Четверте покоління прав людини: загально-теоретична характеристика. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки.* 2016. №837. С. 214.

³ Там само.

**ЧЕТВЕРТЕ ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ:
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ, ПРОБЛЕМИ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я**

боку вони можуть нести серйозну загрозу для майбутніх поколінь, до прикладу, коли мова йде про клонування¹.

У зв'язку із цим важливо визначити витoki виникнення права на охорону здоров'я та чинників, які сприяли зведенню даного права на рівень норм міжнародного права. Це є важливим, оскільки дозволяє простежити процес формування механізму міжнародно-правового регулювання досліджуваної сфери правовідносин, а це є важливим, бо як-не-як становлення та формування міжнародно-правових норм у цій сфері впливає на формування внутрішнього законодавства держав. Незважаючи на загальне визнання права на охорону здоров'я за кожною людиною, доводиться констатувати, що на сьогодні у науці цьому праву не приділяється належної уваги. Різні аспекти цієї проблематики досліджено такими вченими, як: О. Авиамова, О. Барабаш, А.Б. Венгерова, Ю.А. Дмитрієва, О. Жидкова, Д. Крилова, Я.В. Лазур, Н.Б. Мушак, П.В. Оленин, Ф.М. Рудінський, А.П. Семітко, М.П. Тиріна, Д.М. Шебаніц та ін. Також у вітчизняній правовій науці наявні дослідження, присвячені окремим правам, таким, як право на евтаназію: Н.Є. Блажівська, С.Б. Булеца, К. Марисюк, М.М. Стефанчук, М.О. Стефанчук, Р.О. Стефанчук, А.О. Янчук та ін., на трансплантацію органів С.О. Болдіжар, В.І. Пішта та ін., сурогатне материнство С.Б. Булеца, О.В. Онищенко та ін. Але, на жаль сьогодні у науці відсутні дослідження з виникнення права на охорону здоров'я. Фрагментарно ці аспекти висвітлюються в контексті аналізу історії становлення і розвитку міжнародного права. У зв'язку з цим виникає необхідність проаналізувати витoki виникнення права на охорону здоров'я та чинників, які сприяли зведенню даного права на рівень норм міжнародного права.

Розглядаючи питання про взаємовідносини громадянського суспільства і права, необхідно відзначити, що в процесі взаємодії суб'єкти суспільних відносин створюють певні правила (норми), які згодом стають обов'язковими не тільки для них самих, але і для інших

¹ Булеца С.Б., Менджул М.В., Паніна Ю.С. Правова природа та зміст прав людини четвертого покоління у сфері охорони здоров'я. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. Випуск 55. Том 1.* 2019. С. 110.

суб'єктів, які вступають з ними у правовідносини. Саме із таких правил і складається міжнародне право¹.

Отже, перш, ніж проводити аналіз міжнародно-правових інструментів захисту прав людини четвертого покоління у сфері охорони здоров'я, слід розглянути, що таке міжнародне право.

Відтак, міжнародне право є сукупністю міжнародно-правових принципів і норм, створених суб'єктами міжнародного права, регулює відносини між державами, народами, які борються за незалежність, міжнародними організаціями, державоподібними утвореннями, а також, у деяких випадках, відносини за участі фізичних і юридичних осіб.

Міжнародне право створюється безпосередньо суб'єктами міжнародно-правових відносин, між якими декларується формальна рівність. У рамках класичного, довоєнного міжнародного права повноправними його суб'єктами були виключно держави і державоподібні утворення (до прикладу, такі, як Ватикан). Однак, після створення Організації Об'єднаних Націй до суб'єктів міжнародного права були прирівняні і міжнародні (міжурядові) організації, а згодом були прирівняні народи, які борються за незалежність.

Вартим уваги також є те, що у сучасному міжнародному праві, у деяких випадках (першочергово у зв'язку із захистом прав людини), визнається правосуб'єктність і фізичних, і юридичних осіб, але із котрої виключеною є функція правотворчості, яка є притаманною іншим суб'єктам міжнародного права.

Основними джерелами міжнародного права є міжнародні договори, тобто це такі форми права, на обов'язковість дотримання котрих держави мають дати свою згоду, але окрім договорів і звичаїв, у міжнародному праві діють і основні принципи міжнародного права².

Отже, міжнародне право виникає з міждержавних відносин, а також з договорів міжнародних організацій. Відповідно, результатом

¹ Бляхман Б.Я. Міжнародні правові інститути як основа юридичного захисту прав людини. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mezhdunarodnye-pravovye-instituty-kak-osnova-yuridicheskoy-zaschity-prav-cheloveka>. (дата звернення: 04.02.2020).

² Ліщина І. Міжнародні механізми захисту прав людини. URL: <http://library.khpg.org/index.php?id=1080721325> (дата звернення: 07.02.2020).

цих угод, досягнутих в процесі перемовин, консультацій стає поява різних міжнародних документів: конвенцій, декларацій, пактів, протоколів, резолюцій та ін.

Для нашого дослідження найбільш важливими є норми, створені міжнародними організаціями (союзами), в яких проголошуються і закріплюються права людини на охорону здоров'я.

Відтак, основу забезпечення реалізації права на охорону здоров'я загальноновизнано становлять міжнародно-правові документи, які відображають консолідовану волю кількох або багатьох держав, і вони є унікальним засобом уніфікації їх національного законодавства у вказаній сфері. Останнє має важливе практичне значення, оскільки, з одного боку, створює однакові і недискримінаційні умови для реалізації права кожної людини на охорону його здоров'я, а з іншого боку це допомагає державам координувати свої дії при створенні таких умов¹.

З метою визначення основних складових інституційного фундаменту права на охорону здоров'я, проаналізуємо становлення основних міжнародно-правових актів у цій сфері. На даний момент право на охорону здоров'я закріплено в якості важливого права людини у багатьох міжнародно-правових актах як універсального так, і регіонального характеру. І воно, право на охорону здоров'я, займає важливе місце серед основоположних прав людини.

Відтак, систему міжнародно-правового регулювання права людини на охорону здоров'я, як правило, поділять на два рівні, на такі як:

1. Універсальний рівень – це такий рівень, котрим охоплюється вся сукупність міжнародно-правових актів (які є юридично обов'язковими, і такі, які мають рекомендаційний характер) вони приймаються в рамках Організації Об'єднаних Націй.

2. Регіональний рівень – це такий рівень, яким передбачається правотворча діяльність різних регіональних міжнародних (міжурядових) організацій до, прикладу – це Рада Європи,

¹ Коротич Е.А. Види міжнародних актів, які гарантують право людини на охорону здоров'я. *Вісник Полоцького державного університету*. 2016. Випуск 14. С. 139-140.

Європейський Союз та ін. Акти таких організацій, володіючи певними особливостями, обумовленими традиціями, можуть бути ширшими або більш конкретними, ніж універсальні, і можуть передбачати правовий механізм своєї реалізації¹.

Як вже відзначалось вище, у науці права відсутні дослідження з виникнення права на охорону здоров'я. Відтак, витоки права на охорону здоров'я слід логічно шукати у рамках загальних витоків становлення прав людини. Виходячи із думок вчених у науці права, можна зробити висновок про те, що поява економічних і соціальних прав, включаючи окремі елементи і права на охорону здоров'я, так чи інакше пов'язані саме з регіоном Латинської Америки².

Важливим етапом цього напрямку, є становлення права на охорону здоров'я, вважається створення у 1919 р. Ліги Націй. І хоча права людини не розглядалися цією організацією в якості однієї з умов підтримання миру, але необхідність піклуватися про здоров'я людей вважалося одним із основних її завдань.

Таким чином, ми бачимо, що витоки стурбованості світової спільноти соціальною складовою здоров'я, що характеризує сучасне розуміння природи права на охорону здоров'я, стосується періоду попереднього, ніж включення права на охорону здоров'я в нормативно-правові акти. Варто відзначити, що з наближенням Другої світової війни побоювання багатьох, що Ліга Націй не здатна буде забезпечити підтримання миру і безпеки, на жаль, виправдалися.

Але, згодом обов'язок держав здійснювати співробітництво у сфері розвитку системи охорони здоров'я було зафіксовано в основоположних документах Організації Об'єднаних Націй. Ця організація зробила величезний внесок у процес становлення і розвитку права на охорону здоров'я. Нею також прийнято низку важливих універсальних міжнародно-правових актів.

Але варто відзначити, що першочергово було б доречно згадати створення у 1946 році Всесвітньої організації охорони здоров'я, яка

¹ Там само. С. 140.

² Білоусова О.О. Право на здоров'я в міжнародному праві: історія становлення. *RUDN Journal of Law*. 2013. № 13. С. 271.

**ЧЕТВЕРТЕ ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ:
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ, ПРОБЛЕМИ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я**

стала джерелом створення і закріплення на міжнародному рівні концепції розуміння феномену права на охорону здоров'я людини. Так, 15 лютого 1947 р. Економічною і соціальною радою було ухвалено резолюцію, у якій зазначалось наступне: «скликати міжнародну конференцію з метою визначення того, який спектр питань повинні зачіпати міжнародні зусилля у сфері громадського здоров'я, які процедури слід використовувати, та якою має бути єдина міжнародна організація із охорони здоров'я при Організації Об'єднаних Націй».

Саме в проєкті Статуту Всесвітньої організації охорони здоров'я було позначено розуміння того, що таке здоров'я людини. У цьому ж документі була визначена і відповідальність урядів держав за здоров'я своїх громадян, яка повинна виражатися у забезпеченні нормальної роботи організацій охорони здоров'я¹.

Таким чином, створення Всесвітньої організації охорони здоров'я як спеціального органу мало на меті координацію діяльності держав у забезпеченні та захисті здоров'я у всьому світі.

У преамбулі Статуту Всесвітньої організації охорони здоров'я, схваленого у 1948 р. на Міжнародній конференції з охорони здоров'я в Нью-Йорку (США), відзначається наступне: «Мати найвищий досяжний рівень здоров'я є одним з основних прав кожної людини, незалежно від раси, релігії, політичних переконань, економічного чи соціального становища»².

На відміну від Загальної декларації прав людини, Статут Всесвітньої організації охорони здоров'я є за своєю природою міжнародним договором універсального характеру, і він досить чітко позначив здоров'я як право людини.

Основний зміст визначення здоров'я у Статуті Всесвітньої організації охорони здоров'я полягає в тому, що саме з цього моменту право на охорону здоров'я стало предметом регулювання міжнародного права,

¹ Вронська М.В. Інституціоналізація права людини на охорону здоров'я в міжнародно-правовому просторі. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/institutsionalizatsiya-prava-cheloveka-na-ohranu-zdorovya-v-mezhdunarodno-pravovom-prostranstve> (дата звернення: 10.02.2020).

² Статут (Конституція) Всесвітньої організації охорони здоров'я. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_599 (дата звернення: 12.02.2020).

**ЧЕТВЕРТЕ ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ:
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ, ПРОБЛЕМИ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я**

що стало відправним пунктом для подальшої розробки та конкретизації даного права в інших міжнародних і національних документах¹.

Таким чином, фіксацією права на охорону здоров'я в міжнародному праві вважається прийняття у 1946 р. Статуту Всесвітньої організації охорони здоров'я, яка була створена за ініціативи Організації Об'єднаних Націй.

Згодом, у 1948 році почалася робота над створенням одного з фундаментальних документів у сфері прав людини – Загальної декларації прав людини. Незважаючи на те, що право на охорону здоров'я не було включено у Загальну декларацію прав людини як окреме право, воно у вигляді окремого елемента фігурує у ст. 25 (1) Декларації, у котрій зазначається таке: «Кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї, і право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини»².

Далі Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй у 1966 р. прийняла ще два пакти: Міжнародний пакт про громадянські і політичні права³ та Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права⁴, які вступили в силу через десятиліття – у 1976 році.

Право на охорону здоров'я отримало особливий правовий статус в Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права 1966 р., воно було зафіксовано у ст. 12 цього Пакту в якості окремого права людини і викладене воно наступним чином: «... держави, які

¹ Безручко О.В. Право людини на охорону здоров'я в міжнародному законодавстві. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/pravo-cheloveka-na-ohranu-zdorovya-v-mezhdunarodnom-zakonodatelstve> (дата звернення: 15.02.2020).

² Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015(дата звернення: 17.02.2020).

³ Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 17.02.2020).

⁴ Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042 (дата звернення: 19.02.2020).

**ЧЕТВЕРТЕ ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ:
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ, ПРОБЛЕМИ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я**

беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я:

а) заходи, яких повинні вжити держави-учасниці цього Пакту для повного здійснення цього права, включають ті, які є необхідними для: а) забезпечення скорочення мертвонароджуваності та дитячої смертності і здорового розвитку дитини;

б) поліпшення всіх аспектів гігієни зовнішнього середовища і гігієни праці в промисловості;

в) запобігання і лікування епідемічних, ендемічних, професійних та інших хвороб і боротьби з ними;

г) створення умов, які б забезпечували всім медичну допомогу і медичний догляд у разі хвороби»¹.

Що стосується подальшого його закріплення, то право на охорону здоров'я міститься у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. та протоколах до неї ², Міжнародній конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 року ³, Американській конвенції про права людини 1969 року ⁴, Африканській хартії прав людини і народів 1981 року⁵, Конвенції про права дитини 1989 року ⁶, Європейській соціальній хартії 1996 року ⁷ та інші.

Далі розглянемо міжнародні та регіональні стандарти з прав людини, які визнають право на охорону здоров'я, зокрема:

Міжнародні стандарти з прав людини, які визнають право на охорону здоров'я: Загальна декларація прав людини, про яку вже

¹ Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042 (дата звернення: 19.02.2020).

² Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 21.02.2020).

³ Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105 (дата звернення: 25.02.2020).

⁴ Американська конвенція про права людини. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=39605365#pos=5;-278 (дата звернення: 28.02.2020).

⁵ Африканська хартія прав людини і народів. URL: <http://hrlibrary.umn.edu/russian/instree/Rz1afchar.html> (дата звернення: 02.03.2020).

⁶ Конвенція про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 04.03.2020).

⁷ Європейська соціальна хартія (переглянута). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062 (дата звернення: 06.03.2020).

**ЧЕТВЕРТЕ ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ:
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ, ПРОБЛЕМИ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я**

згадувалось вище, є найбільш важливим універсальним документом з прав людини, вона остаточно прийнята і проголошена резолюцією Генеральної Асамблеї № 217 А (III) від 10 грудня 1948 року.

Цей документ зіграв і продовжує відігравати важливу роль в утвердженні прав людини. Його традиційно розглядають як один з перших міжнародних документів, у якому право на охорону здоров'я отримало нормативне закріплення. Декларація отримала настільки широке визнання, що її спочатку необов'язковий характер змінився, і тепер на неї часто посилаються як на юридично обов'язковий документ звичайного міжнародного права. Цей документ з прав людини став «пробним каменем» у цій сфері і наптовхнув світове співтовариство на прийняття десятків інших міжнародних і регіональних документів, сотень інших законодавчих актів.

Цей документ складається із преамбули та 30 статей, в яких викладені права людини і основні свободи, на які мають право всі чоловіки і жінки у світі. Ним охоплюються як громадянські і політичні права, так і соціальні, економічні та культурні права. У ньому також особливо підкреслюється, що саме на соціальні групи і самих громадян покладається обов'язок забезпечувати вільний і повний розвиток, а також дотримання прав і свобод інших людей¹.

Незважаючи на те, що право на охорону здоров'я не було включено у Загальну декларацію прав людини як право, воно у вигляді окремого елемента фігурує у частині першій ст. 25 Декларації у котрій зазначається: «Кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї, і право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини»².

¹ Розділ 4 Розуміння прав людини. URL: <https://rm.coe.int/16804adf73> (дата звернення: 09.03.2020).

² Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015(дата звернення: 17.02.2020).

**ЧЕТВЕРТЕ ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ:
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ, ПРОБЛЕМИ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я**

Формально Загальна декларація прав людини, будучи резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй, обов'язковою юридичною силою не володіє, але на думку низки теоретиків міжнародного права, вона вже давно діє в якості норми звичаєвого міжнародного права¹.

У 1966 році Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй прийняла не менш важливі міжнародні документи, такі важливі акти як: Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права² та Міжнародний пакт про громадянські і політичні права³, про які вже згадувалось вище.

Вступили в силу у 1976 році і є основними юридично обов'язковими документами, що застосовуються у всьому світі. Обидва пакти розроблені з метою розширити права, які закладені у Загальній декларації прав людини, і надати їм юридичної сили (в рамках договору). Разом із Загальною декларацією прав людини і її відповідними Факультативними протоколами ці пакти складають Міжнародний білль про права. Кожен із пактів, як випливає з їх назв, стосується різних категорій прав. Обидва документи знайшли широке визнання: так, на листопад 2010 року Міжнародний пакт про громадянські і політичні права був ратифікований 166 країнами, а Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права – 160 країнами.

У цих Пактах дається більш деталізований перелік прав людини і громадянина. Вони склали своєрідний міжнародний кодекс прав людини і громадянина, у них проголошуються права кожної людини на життя, свободу, особисту недоторканність, недоторканність особистого, сімейного життя і т.п. А держави-учасниці взяли на себе зобов'язання

¹ Безручко О.В. Право людини на охорону здоров'я в міжнародному законодавстві. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/pravo-cheloveka-na-ohranu-zdorovya-v-mezhdunarodnom-zakonodatelstve> (дата звернення: 15.02.2020).

² Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 17.02.2020).

³ Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042 (дата звернення: 19.02.2020).

вжити необхідних законодавчих заходів щодо забезпечення передбачених в Пактах прав і свобод.

Ці важливі міжнародно-правові документи також заклали основу права на охорону здоров'я. Виражається це в тому, що основна полеміка, що розгорілася в ході прийняття Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, полягала в тому, чи варто деталізувати в його тексті, що повинні вжити держави для забезпечення права на охорону здоров'я¹.

Як відзначалось вище, право на охорону здоров'я отримало особливий правовий статус у ст. 12 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, і викладене воно наступним чином:

«...1. Держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної людини на найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я.

2. Заходи, яких повинні вжити держави-учасниці цього Пакту для повного здійснення цього права, включають ті, які є необхідними для: а) забезпечення скорочення мертвонароджуваності та дитячої смертності і здорового розвитку дитини; б) поліпшення всіх аспектів гігієни зовнішнього середовища і гігієни праці в промисловості; в) запобігання і лікування епідемічних, ендемічних, професійних та інших хвороб і боротьби з ними; г) створення умов, які б забезпечували всім медичну допомогу і медичний догляд у разі хвороби...»².

Наступними не менш важливими міжнародними документами – це такі акти як: Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 року³ та Конвенція про права дитини 1989 року⁴.

¹ Вронська М.В. Інституціоналізація права людини на охорону здоров'я в міжнародно-правовому просторі. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/institutsionalizatsiya-prava-cheloveka-na-ohranu-zdorovya-v-mezhdunarodno-pravovom-prostranstve> (дата звернення: 10.02.2020).

² Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042 (дата звернення: 19.02.2020).

³ Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105 (дата звернення: 25.02.2020).

⁴ Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 17.02.2020).

**ЧЕТВЕРТЕ ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ:
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ, ПРОБЛЕМИ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я**

Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації забороняє і засуджує расову дискримінацію і вимагає, щоб держави-учасниці вжили заходів для її остаточного викорінення, використовуючи для цього всі належні кошти, включаючи заходи, що вживаються владними органами та ін.

Право на охорону здоров'я отримало закріплення у цій Конвенції у частині d підпункту iv ст.5, викладене воно наступним чином: «Відповідно до основних зобов'язань, викладених у Статті 2 цієї Конвенції, Держави-учасниці зобов'язуються заборонити і ліквідувати расову дискримінацію в усіх її формах і забезпечити рівноправність кожної людини перед законом, без розрізнення раси, кольору шкіри, національного або етнічного походження, особливо щодо здійснення таких прав:...d) (iv) права на охорону здоров'я, медичну допомогу, соціальне забезпечення і соціальне обслуговування....»

Конвенція про права дитини 1989 р. визнає, що права людини поширюються також і на дітей, і що особи, які не досягли 18 років, потребують особливого захисту з метою забезпечення їх всебічного розвитку, виживання і поваги до їх особливих інтересів¹.

Право на охорону здоров'я отримало закріплення у цій Конвенції у частині першій ст. 24 і викладене воно наступним чином: «...держави-учасниці визнають право дитини на користування найбільш досконалими послугами системи охорони здоров'я та засобами лікування хвороб і відновлення здоров'я. Держави-учасниці намагаються забезпечити, щоб жодна дитина не була позбавлена свого права на доступ до подібних послуг системи охорони здоров'я». У частині другій ст. 24 деталізується, які саме повинні вживати заходи держави-учасниці Конвенції для повного забезпечення цього права².

Регіональними стандартами з прав людини, які визнають право на охорону здоров'я, є: Конвенція про захист прав людини і

¹ Розділ 4 Розуміння прав людини. URL: <https://rm.coe.int/16804adf73> (дата звернення: 09.03.2020).

² Конвенція про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 04.03.2020).

**ЧЕТВЕРТЕ ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ:
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ, ПРОБЛЕМИ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я**

основоположних свобод 1950 року та протоколи до неї¹. Рада Європи, з її 47 державами-членами, грає ключову роль у підтриманні прав людини у Європі. І відповідно основним документом з прав людини є Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод. Вона є прийнятою всіма державами-членами Ради Європи, оскільки є однією із обов'язкових умов членства у Раді Європи.

Конвенція була прийнята у 1950 році, але вступила в силу тільки через три роки. Вона охоплює громадянські і політичні права. Головною перевагою цієї Конвенції є механізм її реалізації – Європейський Суд з прав людини².

Далі розглянемо Європейську соціальну хартію 1996 року³. Це ще один міжнародний документ, що має принципово важливе значення для правильного забезпечення права на охорону здоров'я.

Європа, як і Організація Об'єднаних Націй, соціальні та економічні права розглядають в окремому документі. Таким є Європейська соціальна хартія, вона є обов'язковим документом, який включає права, що гарантують європейцям відповідний рівень життя. Хартія підписана 45 державами-членами і, станом на 2020 рік, ратифікована понад 30 держав-членів Ради Європи⁴.

В основі Європейської соціальної хартії лежить принцип «загального захисту здоров'я». Тут слід також зазначити, що до прийняття цього документа передували тривалі суперечки і дискусії щодо положення про «...безкоштовне медичне обслуговування». Так, представниками Голландії відзначалось, що «...у Хартії не повинно бути положень, які породжують ілюзії і не можуть бути реалізовані». Ними зверталось увагу на те, що забезпечення медичного обслуговування є предметом власної відповідальності людини і,

¹ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 21.02.2020).

² Розділ 4 Розуміння прав людини. URL: <https://rm.coe.int/16804adf73> (дата звернення: 09.03.2020).

³ Європейська соціальна хартія (переглянута). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062 (дата звернення: 06.03.2020).

⁴ Розділ 4 Розуміння прав людини. URL: <https://rm.coe.int/16804adf73> (дата звернення: 09.03.2020).

відповідно, потрібно критично підходити до необхідності забезпечення кожному безкоштовної медичної допомоги. З такою позицією також погодились і представники Німеччини, відзначивши, що кожна людина повинна відповідально підходити до отримання медичної допомоги та намагатися забезпечувати її своїми власними зусиллями. Варто відзначити, що тут бачиться прояв концепції ліберального індивідуалізму, який властивий європейським країнам. Але подібна специфіка європейської особистої відповідальності щодо свого здоров'я властива й іншим країнам¹.

Проте у остаточному варіанті Європейської соціальної хартії передбачається рівний доступ до медичного обслуговування «незалежно від економічного становища». Таким чином держави, повинні забезпечувати найбільшій верствам населення доступ до медичного обслуговування, але маючи при цьому можливість вирішувати, чи робити цей доступ безкоштовним для всіх, чи ні².

Уперше на міжнародному рівні саме у тексті Європейської соціальної хартії відбулась заміна терміну «право на здоров'я» на «право на охорону здоров'я». Серед переваг можна відзначити згадку про те, що відзначається також і про необхідність створення консультативних та просвітницьких служб з проблем здоров'я, про індивідуальну відповідальність у питаннях здоров'я і про співпрацю з громадськими чи приватними організаціями.

Вважається, що Європейську соціальну хартію з прав людини слід розглядати як основний міжнародний документ, який регулює право на охорону здоров'я³. Право на охорону здоров'я отримало закріплення у

¹ Вронська М.В. Інституціоналізація права людини на охорону здоров'я в міжнародно-правовому просторі. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/institutsionalizatsiya-prava-cheloveka-na-ohranu-zdorovya-v-mezhdunarodno-pravovom-prostranstve> (дата звернення: 10.02.2020).

² Вронська М.В. Інституціоналізація права людини на охорону здоров'я в міжнародно-правовому просторі. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/institutsionalizatsiya-prava-cheloveka-na-ohranu-zdorovya-v-mezhdunarodno-pravovom-prostranstve> (дата звернення: 10.02.2020).

³ Вронська М.В. Інституціоналізація права людини на охорону здоров'я в міжнародно-правовому просторі. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/institutsionalizatsiya-prava-cheloveka-na-ohranu-zdorovya-v-mezhdunarodno-pravovom-prostranstve>

**ЧЕТВЕРТЕ ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ:
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ, ПРОБЛЕМИ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я**

частині першій, другій та третій ст. 11 Хартії, і викладене воно наступним чином: «...з метою забезпечення ефективного здійснення права на охорону здоров'я, сторони зобов'язуються самостійно або у співробітництві з громадськими чи приватними організаціями вживати відповідних заходів для того, щоб, серед іншого: 1) усунути, у міру можливості, причини слабого здоров'я; 2) забезпечити діяльність консультативно-просвітницьких служб, які сприяли б поліпшенню здоров'я і підвищенню особистої відповідальності у питаннях здоров'я; 3) запобігати, у міру можливості, епідемічним, ендемічним та іншим захворюванням, а також нещасним випадкам»¹.

Зі змісту Хартії випливає, що право на охорону здоров'я розуміється як створення певних передумов для збереження здорового статусу людини, а не як забезпечення доступу до медичної допомоги.

Хартія основних прав Європейського Союзу 2000 р. містить дещо вузький зміст права на охорону здоров'я. Право на охорону здоров'я отримало закріплення у цій Хартії у частині ст. 35, і викладене воно наступним чином: «...Кожна людина має право на профілактичне лікування і медичне обслуговування на умовах, передбачених національним законодавством і практикою. Підвищена увага повинна приділятися захисту здоров'я людини при розробці та здійсненні всіх політик та дій Європейського Союзу», під якою мається на увазі «...право на доступ до системи профілактичних заходів у сфері охорони здоров'я і право користуватися медичною допомогою....», тоді як інші умови здоров'я тут не згадуються², також хочеться відзначити, що у цій Хартії користування правом на здоров'я визначені умовами, передбаченими національним законодавством держав.

У Міжамериканському регіоні існує Організація американських держав. І відповідно у Міжамериканському регіоні стандарти і механізми захисту прав людини засновані на положеннях

cheloveka-na-ohranu-zdorovya-v-mezhdunarodno-pravovom-prostranstve (дата звернення: 10.02.2020).

¹ Європейська соціальна хартія (переглянута). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062 (дата звернення: 06.03.2020).

² Хартія основних прав Європейського Союзу. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524 (дата звернення: 11.03.2020).

**ЧЕТВЕРТЕ ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ:
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ, ПРОБЛЕМИ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я**

Американської декларації прав і обов'язків людини 1948 р.¹ та Американській конвенції про права людини 1969 року². Тут також діють спеціальні правові акти, в яких мова йде про біженців, про запобігання тортурам та покаранням за них, про скасування смертної кари, насильства щодо жінок, про охорону навколишнього середовища та інші³.

Право на охорону здоров'я отримало закріплення у Американській конвенції про права людини у ст. 11, і викладене воно наступним чином: «Кожна людина має право на підтримання свого здоров'я шляхом санітарних і соціальних заходів, що стосуються їжі, одягу, житла і медичного догляду, в тій мірі, в якій це дозволяють державні та муніципальні ресурси»⁴.

У Африканському регіоні існує Африканський союз (раніше відомий як Організація африканської єдності). І відповідно у Африканському регіоні стандарти і механізми захисту прав людини засновані на положеннях Африканської хартії прав людини і народів 1981 р., яка вступила в силу в жовтні 1986 року, її ратифікували 53 держави⁵.

Хартія являє собою інтерес з огляду на наявність у ній низки положень, що відрізняють її від аналогічних документів, прийнятих в інших частинах світу, зокрема: по-перше, на відміну від Європейської та Американської конвенцій, Африканська хартія включає соціальні, економічні та культурні права, а також громадянські і політичні права в рамках одного і того ж договору; по-друге, Африканська Хартія йде

¹ Американська декларація прав і обов'язків людини. URL: <http://translate.google.ru/translate?hl=ru&sl=en&tl=ru&u=http://www.cidh.org/basicos/english/Basic2.American%2520Declaration.htm> (дата звернення: 16.03.2020).

² Американська конвенція про права людини. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=39605365#pos=5;-278 (дата звернення: 28.02.2020).

³ Розділ 4 Розуміння прав людини. URL: <https://rm.coe.int/16804adf73> (дата звернення: 09.03.2020).

⁴ Американська конвенція про права людини. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=39605365#pos=5;-278 (дата звернення: 28.02.2020).

⁵ Розділ 4 Розуміння прав людини. URL: <https://rm.coe.int/16804adf73> (дата звернення: 09.03.2020).

далі індивідуальних прав, і передбачає також колективні права народів; по-третє, Хартія визнає також, що особистість має не тільки права, але й обов'язки, і навіть перераховує певні обов'язки особистості по відношенню до сім'ї, суспільства, держави і міжнародного співтовариства та ін.¹

Право на охорону здоров'я отримало закріплення у Африканській хартії прав людини і народів у ст. 16 викладене воно наступним чином:

1. «...Кожна людина має право на максимально можливий рівень фізичного та психічного здоров'я.

2. Держави-учасниці цієї Хартії вживають необхідних заходів для захисту здоров'я своїх народів і забезпечують надання їм медичної допомоги в разі хвороби...»².

Таким чином, питання вибору концепції охорони здоров'я людини залежить цілком і повністю від регіональної специфіки. Однак інтерес викликає те, що країни, які розвиваються, базуються на патріархальній концепції, що покладає відповідальність охорони здоров'я на державу, в той час, як економічно розвинені країни дотримуються особистої відповідальності громадян³.

Продовжуючи аналізувати міжнародно-правові акти та їх роль в інституціоналізації права на охорону здоров'я, також слід згадати Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року. Особливу увагу в контексті вивчення міжнародно-правового регулювання охорони здоров'я слід звернути на частини першу та другу ст. 12 Конвенції, яка формулює право на охорону здоров'я жінок.

Право на охорону здоров'я отримало закріплення у Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок у частині першій та другій ст. 12 Конвенції, і викладене воно наступним чином: 1.

¹ Розділ 4 Розуміння прав людини. URL: <https://rm.coe.int/16804adf73> (дата звернення: 09.03.2020).

² Африканська хартія прав людини і народів. URL: <http://hrlibrary.umn.edu/russian/instree/Rz1afchar.html> (дата звернення: 02.03.2020).

³ Вронська М.В. Інституціоналізація права людини на охорону здоров'я в міжнародно-правовому просторі. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/institutsionalizatsiya-prava-cheloveka-na-ohranu-zdorovya-v-mezhdunarodno-pravovom-prostranstve> (дата звернення: 10.02.2020).

**ЧЕТВЕРТЕ ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ:
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ, ПРОБЛЕМИ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я**

«...Держави-сторони вживають усіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок у галузі охорони здоров'я, з тим щоб забезпечити на основі рівності чоловіків і жінок доступ до медичного обслуговування, зокрема у тому, що стосується планування розміру сім'ї. 2. Поряд з положенням пункту 1 цієї статті держави-сторони забезпечують жінкам відповідне обслуговування в період вагітності, пологів і в післяпологовий період, надаючи, коли це необхідно, безоплатні послуги, а також відповідне харчування в період вагітності та годування...»¹. Текст цієї статті присвячений рівному доступу жінок до медичного обслуговування. Особливий акцент робиться на до пологовому і післяпологовому догляді. Мова йде про те, що країни-учасниці повинні зробити такого роду послуги безкоштовними. Цей текст зачіпає більш вузькі проблеми, він присвячений тільки системі охорони здоров'я і не зачіпає інші питання, пов'язані зі здоров'ям.

У Міжнародній конвенції про захист прав всіх трудящих мігрантів і членів їх сімей 1990 р. право на охорону здоров'я отримало закріплення у ст. 28 Конвенції, і викладене воно наступним чином: «... Трудящі-мігранти та члени їх сімей мають право на отримання будь-якої медичної допомоги, яка є вкрай необхідною для збереження їх життя або уникнення непоправної шкоди їх здоров'ю на основі рівності з громадянами відповідної держави. Їм не можна відмовляти в такій терміновій медичній допомозі в силу будь-яких відхилень, у тому що стосується перебування або зайнятості...»². Ця стаття гарантує право на отримання медичної допомоги, не згадуючи право на охорону здоров'я.

Окремо право на охорону здоров'я згадується побічно у частині першій підпункт 1 статті 25 Конвенції, викладене воно таким чином: 1.«...Трудящі-мігранти користуються не менш сприятливим зверненням, ніж те, яке застосовується до громадян держави роботи за наймом, в питаннях винагороди : а) інших умов праці, а саме:

¹ Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207 (дата звернення: 18.03.2020).

² Міжнародна конвенція про захист прав всіх трудящих-мігрантів та членів їх сімей. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_203 (дата звернення: 20.03.2020).

**ЧЕТВЕРТЕ ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ:
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ, ПРОБЛЕМИ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я**

понаднормового часу, робочого часу, щотижневого відпочинку, оплачуваних відпусток, безпеки, охорони здоров'я, припинення трудових відносин і будь-яких інших умов праці, на які відповідно до національних законів і практики поширюється це поняття...»¹.

Отже, саме таким чином право на охорону здоров'я отримало своє нормативне закріплення у міжнародному праві. В цілому сукупність міжнародно-правових актів, що закріплюють право на охорону здоров'я, може бути представлена наступним чином: міжнародні стандарти з прав людини, які визначають право на охорону здоров'я: Загальна декларація прав людини 1948 р., Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права в 1966 р., Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р., Конвенція про права дитини 1989 р. та регіональні стандарти з прав людини, які визначають право на охорону здоров'я: Американська декларація прав і обов'язків людини 1948 р., Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. та протоколи до неї, Американська конвенція про права людини 1969 р., Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 р., Африканська хартія прав людини і народів 1981 р., Міжнародна конвенція про захист прав всіх трудящих-мігрантів і членів їх сімей 1990 р., Європейська соціальна хартія 1996 р., Хартія основних прав Європейського Союзу 2000 року.

Права людини четвертого покоління у сфері охорони здоров'я нерозривно пов'язані із життям людини, вони виникли унаслідок розвитку науки й технологій у сфері біології та медицини, до таких прав відносять права на штучне запліднення, трансплантацію органів, клонування, евтаназію, зміну статі. В тій чи іншій мірі вони є закріпленими у міжнародно-правових документах.

Базовим міжнародно-правовим документом, який регулює клонування, є Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та

¹ Міжнародна конвенція про захист прав всіх трудящих-мігрантів та членів їх сімей. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_203 (дата звернення: 20.03.2020).

біомедицину 1997 року. Сьогодні із 42 держав-членів Ради Європи понад 30 держав приєднались до цієї Конвенції. Вона є першим юридично зобов'язуючим міжнародним документом, спрямованим на захист людської гідності, прав і свобод шляхом прийняття низку принципів і заборон проти неправильного використання досягнень біології та медицини. Конвенція полягає в тому, що інтереси людини вище інтересів науки або суспільства. Конвенція викладає низку принципів і заборон стосовно генетичних і медичних досліджень, згоди, право на приватне життя й інформацію, трансплантацію та ін.¹

Метою Конвенції є захист гідності всіх людей та гарантії кожній особі без дискримінації – повагу до її недоторканості та інших прав і основних свобод щодо застосування біології та медицини. Відповідно кожна держава має вживати у своєму внутрішньому законодавстві заходів, необхідних для введення в дію положень цієї Конвенції.

Цей документ звертає увагу на те, що має бути необхідний захист гідності індивідуальної цілісності кожної людини, бо це має важливе значення у сфері генної інженерії. У відповідності із статтями 5,13,16 вимога стосовно захисту цілісності людини поширюється на її генетичні структури: впливати на них можна тільки в інтересах самої людини та при наявності добровільної згоди².

Розділ IV «Геном людини» Конвенції містить важливі положення стосовно становлення біомедичних прав людини. У відповідності із статтею 11 забороняється будь-яка форма дискримінації особи за ознакою її генетичної спадковості. Стосовно конкретизації норм Конвенції щодо окремих галузей біомедицини керівний комітет з біоетики Ради Європи розробляє Додаткові протоколи до Конвенції¹. У

¹ Details of Treaty No.164 Convention for the protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine. URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/164> (дата звернення: 20.03.2020).

² Короткий Т. Правові аспекти клонування людини. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/722/Korotkyi%20TR%20Pravovi%20aspekty%20klonuvannya%20lyudyny.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

¹ Короткий Т. Правові аспекти клонування людини. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/722/Korotkyi%20TR%20Pravovi%20aspekty%20klonuvannya%20lyudyny.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

1998 р. Рада Європи випустила поправку до Конвенції про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину 1997 року Додатковий протокол до Конвенції про заборону клонування людських істот забороняє «будь-яке втручання з метою створення генетично ідентичної людини з іншою людиною, будь то жива чи мертва»¹.

Основними міжнародними нормативно-правовими актами які регулюють питання здійснення трансплантації можна виділити такі як: Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину 1997 р.; Положення про трансплантацію фетальних тканин, прийняте на 41-й Всесвітній медичній асамблеї у 1989 р.; Декларація щодо трансплантації людських органів, прийнята на 39-й Всесвітній медичній асамблеї у 1987 році та Основні принципи трансплантації органів людини, прийняті Всесвітньою організацією охорони здоров'я у 1991 р.²

Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину 1997 р. покликана захищати права і гідність живих людей. Так, її норми регулюють тільки частину проблем трансплантації, тобто вилучення тканин для трансплантації у живих донорів. Глава VI Конвенції стосується видалення органів і тканин у живих донорів в цілях трансплантації, глава VII – забороняє отримувати фінансову вигоду від використання тіла людини або його частин³.

Особливу увагу цей документ зосереджує на захисті осіб, котрі не можуть дати згоди на видалення органів або тканин. Так, стаття 20 Конвенції визначає, що видалення органу або тканини в особи, яка є

¹ Дополнительный протокол к Конвенции о защите прав человека и достоинства человеческого существа в связи с использованием достижений биологии и медицины, касающийся запрещения клонирования человеческих существ (ETS N 168). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_526 (дата звернення: 22.03.2020).

² Пипченко Б. Ю. Дискусійні аспекти надання згоди на донорство органів та тканин для трансплантації. URL: http://medicallaw.org.ua/uploads/media/02_234_01.pdf (дата звернення: 22.03.2020).

³ Міщук І.В. Інформаційна регламентація міжнародно-правових актів трансплантації органів і тканин людини. URL: <http://ippi.org.ua/sites/default/files/11mivotl.pdf> (дата звернення: 22.03.2020).

**ЧЕТВЕРТЕ ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ:
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ, ПРОБЛЕМИ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я**

недієздатною, забороняється. Отже, її нормами регулюється тільки частина трансплантології, вилучення органів і тканин для трансплантації у живих донорів.

Міжнародно-правовими документами, які регулюють право на життя і порушують питання евтаназії, є такі: Загальна декларація прав людини 1948 р., Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (зі змінами), Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р., Конвенція з захисту прав та гідності людини у зв'язку із застосуванням досягнень біології та медицини: Конвенція з прав людини і біомедицини 1997 року¹.

Питання репродуктивних прав у міжнародному праві займають не останнє місце. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 р. визначає права жінок і чоловіків вільно приймати рішення про кількість дітей і проміжки між їх народженням, а також право на інформацію, освіту та засоби, що забезпечують їм можливість користуватися такими правами. У Віденській декларації 1993 р. визначаються основні репродуктивні права, і на основі принципу рівності між жінками та чоловіками визначено про право жінок на доступну і адекватну охорону здоров'я, а також на широке коло послуг в галузі планування сім'ї. Конвенція з прав людини в біомедицині 1996 р. є першим обов'язковим юридичним документом в галузі охорони здоров'я, спрямована на захист людини від можливих зловживань, пов'язаних з використанням нових біологічних і медичних методів і процедур².

З розвитком медицини питання зміни статі набувають все більшої актуальності. На міжнародному рівні були прийняті спеціальні документи, присвячені правам таких осіб. У Декларації Організації Об'єднаних Націй з питань сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності йдеться про заборону дискримінації за цією ознакою.

¹ Гайдайчук І.В. Право людини на евтаназію: міжнародно-правове закріплення та практика. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/6023/Gaidaichuk.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 22.03.2020).

² Міжнародно-правове регулювання питань штучного запліднення. URL: https://studbooks.net/1082280/pravo/mezhdunarodno_pravovoe_regulirovanie_voprosov_iskusstvennogo_oplodotvoreniya (дата звернення: 22.03.2020).

**ЧЕТВЕРТЕ ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ:
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ, ПРОБЛЕМИ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я**

Держави, які підписали Декларацію, засуджують насильство, домагання, відчуження, забобони, спрямовані проти осіб через гендерну ідентичність.

На рівні Ради Європи були рекомендовані способи захисту прав таких осіб Радою міністрів, Парламентською асамблеєю та Комісаром з прав людини Ради Європи. У Рекомендації № CM/Rec (2010)5 «Про заходи боротьби з дискримінацією за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності», прийнятої 31 березня 2010 року йде мова, що державам-учасникам слід переглянути своє законодавство на предмет подолання дискримінації за ознакою гендерної ідентичності¹.

У Резолюції № 1728 (2010) «Дискримінація за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності», прийнятої 29 квітня 2010 р. наголошується, що «особи з трансгендерною орієнтацією постійно піддаються дискримінації і позбавляються прав у багатьох державах-членах Ради Європи через дискримінаційні підходи і перешкоди в призначенні лікування зі зміни статі і юридичне визнання нової статі. Одним з наслідків цього є відносно високий відсоток самогубств серед осіб з трансгендерною орієнтацією». Також у Резолюції висловлено занепокоєння, викликане висловлюваннями державних і релігійних діячів, засобів масової інформації, спрямованих на розпалювання ненависті і ворожнечі по відношенню до таких осіб.²

З огляду на вищевикладене, необхідно зазначити, що відсутність правового регулювання стосовно прав людини четвертого покоління у сфері охорони здоров'я може призвести до різного роду проблем в реалізації цього права осіб. Відтак, виникають різні юридичні колізії, суперечлива судова практика та ін.

¹ Recommendation CM/Rec(2010)5 of the Committee of Ministers to member states on measures to combat discrimination on grounds of sexual orientation or gender identity. URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805cf40a (дата звернення: 22.03.2020).

² Resolution 1728 (2010) Final version Discrimination on the basis of sexual orientation and gender identity. URL: <http://semantic-pace.net/tools/pdf.aspx?doc=aHR0cDovL2Fzc2VtYmx5LmNvZS5pbmQvbncveG1sL1hSZWYvWDJILURXLWV4dHIuYXNwP2ZpbGVpZD0xNzg1MyZsYW5nPUVO&xsl=aHR0cDovL3NlbWFudGljcGFjZS5uZXQvWHNsdC9QZGYvWFJlZi1XRC1BVVC1YTUwYUERGlnhzbA==&xsltparams=ZmlsZWlkPTE3ODUz> (дата звернення: 22.03.2020).

**ЧЕТВЕРТЕ ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ:
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ, ПРОБЛЕМИ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я**

Під міжнародно-правовим механізмом захисту прав у науці міжнародного права розуміється, що це є система міжнародних органів, котрі діють з метою реалізації міжнародно-правових стандартів прав і свобод людини, ми розглянули їх вище, або їх відновлення, прав і свобод людини, у тому випадку коли їх порушують¹.

Варто відзначити, що крім міждержавних органів та організацій у світі є багато неурядових правозахисних організацій. Правозахисні міжнародні організації поділяються на універсальні та регіональні.

Універсальні правозахисні організації вважаються такими органами та організаціями, діяльність котрих поширюється на весь світ, незважаючи на кордони. Такі механізми першочергово пов'язані із такою організацією, як Організація Об'єднаних Націй. Це не є випадковим, оскільки її членами є майже всі держави світу². У відповідності із статутом Організації Об'єднаних Націй, одна із основних її цілей діяльності є «...утвердження віри в основні права людини, у гідність і цінність людської особистості...».

У відповідності із статутом Організації Об'єднаних Націй Генеральна Асамблея є її головним органом, і вона зобов'язується приділяти особливу увагу захисту прав людини. Питання прав людини розглядаються у Головному комітеті Асамблеї і у її допоміжних органах тощо³.

Також не менш значним є такий орган Організації Об'єднаних Націй, як Економічна і Соціальна Рада, вона відіграє особливу роль у захисті прав людини. Вона під керівництвом Генеральної Асамблеї координує економічну і соціальну діяльність Організації Об'єднаних Націй, у тому числі, як зазначається у Статуті, готує «...рекомендації з метою поглиблення поваги і дотримання прав людини й основних свобод для всіх...». Однак, вартим уваги є й те, що незважаючи на широкі повноваження і тієї важливої ролі, яку відіграють у

¹ Міжнародна практика та механізми захисту прав людини і громадянина. URL: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/law/9528/> (дата звернення: 23.03.2020).

² Міжнародна практика та механізми захисту прав людини і громадянина. URL: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/law/9528/> (дата звернення: 23.03.2020).

³ Статут (Конституція) Всесвітньої організації охорони здоров'я. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_599 (дата звернення: 12.02.2020).

міжнародних відносинах головні органи Організації Об'єднаних Націй, то основні функції щодо захисту прав людини виконуються спеціалізованими правозахисними органами¹.

На даний момент існує Міжнародний Суд та три постійно діючих регіональних суди, котрі виступають у ролі наглядових органів з прав людини, зокрема це – Європейський Суд з прав людини, Міжамериканський суд з прав людини та Африканський Суд з прав людини і народів².

Розглянемо Міжнародний Суд, постійно діючий, котрий виступає у ролі наглядового органу з прав людини. Міжнародний Суд – основний судовий орган Організації Об'єднаних Націй. Роль його двояка: по-перше, залагоджувати відповідно до міжнародного права юридичні суперечки, що виносяться державами на його розгляд, по-друге, давати консультативні висновки з правових питань. Суд розглядає справи, пов'язані з такими питаннями, як самовизначення, свобода від дискримінації, свобода пересування, заборона тортур та інші³.

Багато хто плутає Європейський Суд з прав людини, Європейський Суд та Міжнародний Суд. Але насправді, вони дуже відрізняються один від одного, у юрисдикції і за видами справ, які вони можуть розглядати.

Європейський Суд є органом Європейського Союзу. Головний обов'язок цього суду полягає у забезпеченні того, щоб закони Європейського Союзу інтерпретувалися і застосовувалися однаково в усіх державах-членах Європейського Союзу. В основі його діяльності лежать не права людини, а закони Європейського Союзу, хоча іноді закони Європейського Союзу можуть стосуватися якихось аспектів прав людини¹.

¹ Статут (Конституція) Всесвітньої організації охорони здоров'я. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_599 (дата звернення: 12.02.2020).

² Розділ 4 Розуміння прав людини. URL: <https://rm.coe.int/16804adf73> (дата звернення: 09.03.2020).

³ Розділ 4 Розуміння прав людини. URL: <https://rm.coe.int/16804adf73> (дата звернення: 09.03.2020).

¹ Розділ 4 Розуміння прав людини. URL: <https://rm.coe.int/16804adf73> (дата звернення: 09.03.2020).

**ЧЕТВЕРТЕ ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ:
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ, ПРОБЛЕМИ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я**

Іншим, теж не менш важливим елементом міжнародного механізму захисту прав людини є регіональні міжнародні організації. Регіональні міжнародні організації вважаються такими організаціями, учасниками котрої є держави, які розташовані у межах певного регіону земної кулі, до прикладу – це Європи, Африки або Америки. Наразі у світі є три дієздатні регіональні системи захисту прав людини – це Європейська, Міжамериканська та Африканська.

Безсумнівно цікавою є Європейська система захисту прав людини. Вона є найрозгалуженішою і найдієздатнішою. Ця система діє у межах Ради Європи. Європейський правозахисний механізм заснований на низці договорів, і серед них основним являється Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод.

Відтак основним європейським правозахисним органом є Європейський суд з прав людини, рішення суду є обов'язковим для держав, які приєдналися до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. І це є його відвертою перевагою над більшістю сучасних правозахисних організацій. Також рішення цього суду впливає на формування світових стандартів прав людини та на законодавчу практику багатьох держав¹.

Розглянемо Європейський Суд з прав людини, постійно діючий регіональний суд, котрий виступає у ролі наглядового органу з прав людини. Європейський Суд з прав людини є відомим по безлічі причин, але, мабуть, перш за все, тому, що він втілює у життя текст Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і надає їй сенс. Перевагою цієї Конвенції є її система обов'язкової юрисдикції, що означає, що, як тільки держава ратифікує Конвенцію або приєднується до неї, вона автоматично підпадає під юрисдикцію Європейського Суду. Однією із причин успіху цього суду – є юридична сила його рішень. Тобто, держави зобов'язані виконувати рішення цього суду. За цим стежить Комітет Міністрів Ради Європи. Яку б справу не розглядав цей

¹ Бисага Ю.М., Палінчак М.М., Белов Д.М, Данканич М.М. Міжнародні засоби захисту прав та свобод людини і громадянина. Ужгород, 2003. С. 17.

суд, процедура розгляду передбачає можливість позасудової мирової угоди, заснованої на посередництві між сторонами.

Цей суд був створений у 1959 році і був тимчасово діючий суд, який працював спільно із Європейською комісією з прав людини. Але із збільшенням розглянутих справ виникла необхідність у постійно діючому суді, такий був заснований у листопаді 1998 році¹.

Американська система захисту прав людини діє в рамках Організації американських держав і є представленою Міжамериканською комісією з прав людини і Міжамериканським судом з прав людини. На відміну від європейського органу Міжамериканський суд не спричинив значного впливу на формування регіональних стандартів прав людини. Його правозахисна діяльність зводиться до розгляду скарг громадян та юридичних осіб. Висновки цього суду мають не малу вагу, вони зазвичай враховуються державами, котрі є обвинуваченими у порушенні прав людини². Міжамериканський суд з прав людини, постійно діючий регіональний суд, котрий виступає у ролі наглядового органу з прав людини було засновано Організацією американських держав у 1979 році з метою втілення в життя положень Американської конвенції про права людини³.

Африканська система захисту прав людини складається із Африканської комісії прав людини і народів яка є органом Організації африканської єдності. Діє на підставі Африканської хартії прав людини і народів. Комісією розглядаються заяви громадян і недержавних організацій про масові і систематичні порушення прав людини, по ним вона готує висновки для вищого органу Організації африканської єдності¹.

¹ Розділ 4 Розуміння прав людини. URL: <https://rm.coe.int/16804adf73> (дата звернення: 09.03.2020).

² Міжнародна практика та механізми захисту прав людини і громадянина. URL: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/law/9528/> (дата звернення: 23.03.2020); Бисага Ю.М., Палінчак М.М., Белов Д.М., Данканич М.М. Міжнародні засоби захисту прав та свобод людини і громадянина. Ужгород, 2003. С. 17.

³ Розділ 4 Розуміння прав людини. URL: <https://rm.coe.int/16804adf73> (дата звернення: 09.03.2020).

¹ Міжнародна практика та механізми захисту прав людини і громадянина. URL: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/law/9528/> (дата звернення: 23.03.2020); Бисага Ю.М.,

**ЧЕТВЕРТЕ ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ:
ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ, ПРОБЛЕМИ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я**

Африканський Суд з прав людини і народів, постійно діючий регіональний суд, котрий виступає у ролі наглядового органу з прав людини, він є наймолодший з цих трьох регіональних судів. Почав роботу у січні 2004 р., він розглядає справи, керуючись Африканською хартією про права людини і народів. Під його юрисдикцію підпадають держави-члени Африканського Союзу. Суд засідає в місті Аруша (Танзанія), судді були обрані у 2006 р., вони винесли перше судове рішення в грудні 2009 р.¹

Таким чином, право на охорону здоров'я є основним загально визнаним правом людини: воно закріплене в багатьох міжнародних універсальних і регіональних договорах. Та є підтвержене багатьма деклараціями і резолюціями міждержавних організацій і конференцій. Варто відзначити, що представлена сукупність міжнародно-правових актів не надає відповіді на питання про конкретний юридичний зміст даного права в контексті правової інституціоналізації і концептуалізації обсягу правомочностей індивіда, а також обсягу обов'язків держав щодо реалізації даного права на охорону здоров'я. В цілому ж, все таки за державою залишається забезпечення реалізації права на охорону здоров'я, тобто користування правом на охорону здоров'я має бути визначено умовами, передбаченими національним законодавством держави.

Палінчак М.М., Белов Д.М, Данканич М.М. Міжнародні засоби захисту прав та свобод людини і громадянина. Ужгород, 2003. С. 17.

¹ Міжнародна практика та механізми захисту прав людини і громадянина. URL: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/law/9528/> (дата звернення: 23.03.2020).